

Vluchtelingen in het mbo

Deze tekst is een bewerking van twee publicaties van het College voor toetsen en examens, juli 2016.

Het streven van de Nederlandse overheid is om vluchtelingen snel te laten integreren, te kwalificeren en toe te leiden naar werk. Voor vluchtelingen, maar ook voor andere midden-opgeleide immigranten die kort in Nederland zijn, kan het mbo een uitgelezen route naar diploma en werk zijn. In een groot aantal gemeenten en instellingen is men dan ook op zoek naar passende manieren om vluchtelingen daarnaartoe te leiden. De verplichte examinering van de Nederlandse taal op 2F of 3F aan het eind van de mbo-opleiding kan een barrière vormen voor inschrijving op een passend onderwijsniveau. Daardoor benut men het potentieel van deze doelgroep niet optimaal.

Migranten die pas kort in Nederland zijn, zijn nog volop bezig met de verwerving van de Nederlandse taal. Zij hebben hun vooropleiding in een ander land genoten en hebben daar hun levens- en werkervaring opgedaan. Dat heeft allereerst gevolgen voor de kenmerken van hun taalgebruik, met name wat betreft 'de omvang en variatie van hun woordenschat', 'de uitspraak' en 'de beheersing van bepaalde grammaticale constructies'. Anderstalige studenten kunnen na twee jaar al vrij vloeiend zijn in hun alledaagse taalgebruik. De verwerving van schooltaal duurt vaak langer. Daarnaast is hun kennis van de wereld gebaseerd op levens-, werk- en opleidingservaringen in een ander land, waardoor zij bepaalde situaties niet (her)kennen of zich bij onderwerpen of vraagstelling in de Nederlandse (onderwijs)context een andere voorstelling maken.

In de wet is vastgelegd welke taalniveaus bereikt moeten worden van de basisschool tot het hoger onderwijs. Die niveaus zijn vastgelegd in het *Referentiekader Taal*. Dat referentiekader beschrijft op vier niveaus (1F, 2F, 3F en 4F) wat een taalgebruiker zou moeten kunnen wat betreft de vaardigheden 'lezen', 'luisteren', 'spreken', 'gesprekken voeren' en 'schrijven' (inclusief taalverzorging). In het *Referentiekader Taal* staat, in een doorlopende leerlijn, beschreven wat leerlingen en studenten kennen en kunnen op het gebied van de Nederlandse taal op verschillende momenten in hun schoolloopbaan. Mbo-studenten van niveau-2- en 3-opleidingen doen examen voor Nederlands op niveau 2F. Mbo-studenten, niveau 4, van alle beroepsopleidingen, doen examen voor Nederlands en rekenen op niveau 3F volgens de referentieniveaus Nederlandse

taal en rekenen mbo. Het *Referentiekader Taal* is een beschrijving van een doorlopende leerlijn, waarbij is uitgegaan van Nederlandstaligen. Omdat de ontwikkeling van taal op bepaalde aspecten anders zal verlopen bij anderstalige migranten heeft dit consequenties voor de examinering van de niveaus van het *Referentiekader Taal*.

Anderstalige migranten zijn tweedetaalleerders die (een gedeelte van) hun schoolloopbaan in een ander land en in een andere taal hebben genoten. Dat houdt in dat hun taalontwikkeling per definitie ‘onderbroken’ is en volgens andere lijnen loopt. De ontwikkelstadia van tweedetaalverwerving worden beschreven in het *Europees Raamwerk* en het daarvan afgeleide *Raamwerk NT2*. Het ERK vormt bijvoorbeeld een uitgangspunt voor de examenmatrijzen van het Staatsexamen NT2 en het inburgeringsexamen. De taalniveaus van het *Raamwerk NT2* en het *Referentiekader Taal* en de daarvan afgeleide niveau-omschrijvingen zijn vergelijkbaar. De taalbeheersing van tweedetaalleerders verschilt op een aantal punten van die van Nederlandstalige studenten. Anderstaligen kunnen een niveau bereiken waarop ze informatie begrijpen en overbrengen op een manier die overeenkomt met de omschrijvingen van niveau 2F of 3F.

Kenmerkend voor een tweedetaalverwerver is dat hij communicatief taalvaardig genoeg is om de juiste boodschap op referentieniveau 2F of 3F over te brengen, maar nog bepaalde fouten maakt die eigen zijn aan tweedetaalverwerving. Denk daarbij aan:

- grammaticale fouten (‘omdat hij is een slimme man’, ‘Examens? Zij heeft geen verstand van’);
- lidwoordfouten (‘de examen’);
- uitspraakfouten die leiden tot een duidelijk herkenbaar ‘buitenlands accent’.

Daarnaast kan het voorkomen dat de student bij bepaalde specifiek Nederlandse begrippen en onderwerpen (bijvoorbeeld ‘het rookverbod’, ‘spijbelen’ of een ‘kringgesprek in groep drie’) niet direct relevante voorkennis kan activeren. De student weet dan helemaal geen antwoord te bedenken, moet improviseren of kiest een geheel andere insteek dan verwacht. Deze verschijnselen zijn enerzijds kenmerkend voor het taalverwervingsproces van tweedetaalleerders. Anderzijds zijn het directe gevolgen van de relatief korte tijd dat een anderstalige migrant in Nederland is, waardoor hij slechts beperkt ervaring met het Nederlandse onderwijs en met de Nederlandse cultuur en samenleving heeft opgedaan. Het is om bovengenoemde redenen aan te bevelen om bij de examinering van de Nederlandse taal bij anderstaligen rekening te houden met de kenmerken van de ontwikkeling van een tweede taal. Hierbij hoeven geen concessies te worden gedaan met betrekking tot het taalniveau dat van de kandidaat wordt verwacht.

Anderstaligen die als (jong-)volwassenen naar Nederland komen, hebben baat bij een efficiënte en effectieve route naar de arbeidsmarkt. Dat is zowel in het belang van deze tweedetaalleerders als van de maatschappij. Een dergelijke route omvat meer dan taal.

Het is gunstig als taalleren en het behalen van een beroepskwalificatie zo snel mogelijk worden verbonden. Inburgeringsplichtige deelnemers moeten tijdens het traject of bij afronding ervan aan hun inburgeringsplicht kunnen voldoen.

De populatie migranten is zeer divers. Er is een aantal profielen te onderscheiden, met verschillende mogelijkheden en behoeften. Veel instellingen worstelen met niveaubepaling Nederlands van vluchtelingenstudenten bij instroom in een mbo-opleiding. Onderstaand stellen we een overzicht van profielen voor en doen we voorstellen voor hoe instellingen daar mee om zouden kunnen gaan en welke leerroutes mogelijk zijn. Het betreft hier een beschrijving van opties en mogelijkheden, passend binnen het wettelijk kader, maar die uitdrukkelijk niet voorschrijvend zijn.

Vanuit het veld hebben de doorstroomprofielen vragen opgeroepen die we hieronder zullen beantwoorden:

1. *Zijn de doorstroomprofielen verplichte routes die door de instellingen opgezet moeten worden voor statushouders?*

Het zijn mogelijke routes naar een mbo-opleiding, opgesteld met als doel om het mbo toegankelijk te maken voor anderstalige statushouders. Het is voor zij die nog maar kort in Nederland verblijven, de capaciteiten hebben om een beroepsopleiding te volgen en met succes af te ronden, maar daarvoor nog wel de Nederlandse taal moeten leren.

2. *Zijn de mbo-opleidingen haalbaar voor anderstaligen met een laag taalniveau, zoals 'niveau A1/A2' voor Entree en 'op weg naar B1' bij instroom op mbo-2?*

In principe wel, mits tijdens het traject ook structureel veel tijd wordt besteed aan vakgerichte en algemene taalontwikkeling, en de anderstalige student in staat is en gemotiveerd om de taal te leren. Ervaring leert dat deelname aan een beroepsopleiding de participatie en integratie vergroot, de taalontwikkeling versnelt en het totale traject (van inburgering naar instroom op de arbeidsmarkt) verkort. Het vinden van een passende stageplek vraagt vaak om extra inspanning.

3. *Voldoet een kandidaat met het behalen van een mbo-diploma op niveau 2, 3 of 4 aan de inburgeringsplicht?*

Ja, mits de inburgeringstermijn van drie jaar in acht is genomen of er een officiële toestemming voor verlenging is verkregen.

4. *Moeten studenten die tegen het eind van hun inburgeringstermijn van drie jaar aanlopen zich richten op het behalen van het inburgeringsexamen of het Staatsexamen NT2?*

Dat hoeft niet per se. Indien de student zijn mbo-opleiding (op niveau 2 of hoger) op tijd en op niveau kan afronden binnen die termijn, kan hij een vrijstelling aanvragen voor de inburgeringsplicht. Als de opleiding langer duurt, kan de student

verlenging aanvragen of tussentijds het inburgeringsexamen of het Staatsexamen NT2 afleggen.

Trajecten	Entree	Mbo-2	Mbo-3	Mbo-4
Profiel 1				
Profiel 2				
Profiel 3				
Profiel 4				
Profiel 5				

- Profiel 1 – Entree als eindtraject

Leerderskenmerken	Leerders met beperkte leervaardigheid, waarvan doorstroom naar een mbo-opleiding (niveau 2) niet haalbaar is.
Taal begin	A1
Taal eind	A2
Inburgeringsplicht (18+)	ONA en KNM en Inburgeringsexamen A2
Examinering taal in mbo	n.v.t. (in 2016)
Kenmerken van het traject	Tijdens het traject is veel aandacht voor taalleren

- Profiel 2 – Mbo, niveau 2 via Entree

Leerderskenmerken	Leerders met enige leervaardigheid; mbo-opleiding (niveau 2) is haalbaar
Taal begin Entree	A2
Taal eind Entree	Op weg naar B1 (komt overeen met enkele certificaten van het diploma NT2)
Taal eind mbo-2	2F
Inburgeringsplicht (18+)	ONA en KNM en Staatsexamen NT2 programma I (B1) of mbo-diploma, niveau 2
Examinering taal in mbo	Centrale examens mbo (CE lezen en luisteren) Instellingsexamens 'spreken', 'schrijven' en 'gesprekken voeren' 2F (met aanbevelingen uit de Handreiking examinering anderstaligen mbo)
Kenmerken van het traject	Tijdens het gehele traject, tot uitstroom op mbo niveau 2, blijft aandacht voor taalontwikkeling nodig

- Profiel 3 – Mbo, niveau 2

Leerderskenmerken	Op grond van EVC en diplomawaardering of toelatingsprocedure van de instelling toelaatbaar in mbo-opleiding (niveau 2)
Taal begin mbo-2	Op weg naar B1 (komt overeen met enkele certificaten van het diploma NT2)
Taal eind mbo-2	2F
Inburgeringsplicht (18+)	ONA en KNM en Staatsexamen NT2, programma I (B1) of mbo-diploma, niveau 2
Examinering taal in mbo	Centrale examens mbo (CE 'lezen' en 'luisteren') Instellingsexamens 'spreken', 'schrijven' en 'gesprekken voeren' 2F (met aanbevelingen uit de Handreiking examinering anderstaligen mbo).
Kenmerken van het traject	Tijdens het gehele traject, tot uitstroom op mbo niveau 2, is voldoende aandacht voor taalontwikkeling.

- Profiel 4 – Mbo, niveau 3

Leerderskenmerken	Op grond van EVC en diplomawaardering of toelatingsprocedure van de instelling toelaatbaar in mbo-opleiding (niveau 3)
Taal begin mbo 3	B1 (niveau Staatsexamen NT2, programma I)
Taal eind mbo 3	2F
Inburgeringsplicht (18+)	ONA en KNM en Staatsexamen NT2, programma I (B1) of mbo-diploma, niveau 3
Examinering taal in mbo	Centrale examens mbo (CE lezen en luisteren) Instellingsexamens 'spreken', 'schrijven' en 'gesprekken voeren' 2F (met aanbevelingen uit de Handreiking examinering anderstaligen mbo)
Kenmerken van het traject	Tijdens het gehele traject, tot uitstroom op mbo niveau 3, is voldoende aandacht voor taalontwikkeling.

- Profiel 5 – Mbo niveau 4, via mbo niveau 3

Leerderskenmerken	Op grond van EVC en diplomawaardering of toelatingsprocedure van de instelling toelaatbaar in mbo-opleiding (niveau 3)
Taal begin mbo 3	B1 (niveau Staatsexamen NT2, programma I)
Taal eind mbo 3	Een hoge score op 2F
Taal eind mbo 4	3F
Inburgeringsplicht (18+)	ONA en KNM en Staatsexamen NT2, programma I (B1) of mbo-diploma (niveau 3 en/of 4)
Examinering taal in mbo	Centrale examens mbo (CE 'lezen' en 'luisteren') Instellingsexamens 'spreken', 'schrijven' en 'gesprekken voeren' 3F (met aanbevelingen uit de Handreiking examinering anderstaligen mbo)
Kenmerken van het traject	Tijdens het gehele traject, tot uitstroom op mbo niveau 4, is voldoende aandacht voor taalontwikkeling.

Referenties

- Baten, L. e.a. (2006). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*. [vertaling]. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Bolle, T. (2016). 'Doorstroomprofielen mbo van anderstaligemigranten en vluchtelingen'. Utrecht: CvTE.
- Cito (2015). 'Voorbeeldexamens NT2, 2015, Programma I, complete set'. Arnhem: Cito.
- Dalderop, K. (2014). 'Staatsexamens NT2 en de Referentieniveaus Taal'. Utrecht: CvTE.
- Dalderop, K., F. Teunisse & E. Liemberg (2002). *Raamwerk NT2*. De Bilt: BVE-raad.
- Lowan-ITTA (2016). 'Leerlijnen. Eerste Opvangonderwijs Nieuwkomers'. Amsterdam: LOWAN-ITTA.
- Meijerink, H.P. e.a. (2009). 'Een nadere beschouwing. Over de drempels met taal en rekenen'. Enschede: SLO.